

Verteerd door liefde voor Gods huis

Voorganger: Ds. Heleen Weimar

Lezingen:

1^e schriftlezing: Jeremia 7,1-11

2^e schriftlezing: Johannes 2,13-22

Gemeente van Jezus Christus,

Wat voor zin valt er te geven aan de dood van Jezus aan het kruis? De kruisiging van Jezus was toch vooral een onrechtmatige executie, een wrede marteldood waar geen zin in valt te ontdekken? Zinloos geweld. En toch menen we in de kerk dat we die vraag naar de zin van Jezus kruisdood moeten stellen. Eigenlijk elk jaar in de veertigdagentijd gaan we op zoek naar een antwoord. Want één goed antwoord is er niet. Eén vaste betekenis heeft de dood van Jezus niet. Jezus kruisiging heeft te maken met de kern van wat christenen geloven, maar hoe precies? Het gaat hier om een diepe waarheid, die we kunnen proberen te benaderen, maar die we nooit helemaal zullen kunnen vatten en vastleggen en formuleren. De zoektocht naar de zin van Jezus' lijden en dood zien we al in het Nieuwe Testament. Paulus schrijft erover in zijn brieven. We zien dat zijn visie zich ontwikkelt in de loop der jaren. De evangelisten vervolgen de zoektocht naar de betekenis van Jezus' dood aan het kruis. Ieder van hen legt weer andere accenten bij de benadering van deze ongrijpbare waarheid. Johannes, die als laatste zijn evangelie schrijft, geeft alweer een heel andere betekenis aan de kruisiging dan de andere evangelisten. Sindsdien is het proces van zin zoeken, van betekenis verlenen doorgegaan. In de theologie, het denken over God en mensen. In de kunst. We zien die zoektocht weerspiegeld in schilderijen, op iconen, in kruisbeelden. In de muziek, in liederen en passionen. Weergegeven als drama, in film en passiespelen. Vanmorgen concentreren wij ons bij ónze zoektocht naar de zin van Jezus' kruisdood op de visie van de evangelist Johannes, zoals die naar voren komt in het verhaal van de tempelreiniging. En daarnaast op het beeld met de titel 'kruisiging' van Deodaat Visser, hier voor in de kerk.

Bij Johannes vinden we het gebeuren van de tempelreiniging niet aan het einde van zijn evangelie, maar aan het begin. Na de bruiloft in Kana is de tempelreiniging het tweede teken dat Jezus laat zien. Johannes wil met deze andere volgorde van gebeurtenissen aangeven, denk ik, dat de tempelreiniging niet de culminatie was van allerlei conflicten met de joodse religieuze leiders, maar dat het Jezus vanaf het begin, in beginsel, al steeds ging om de heiligheid van het huis van God, de plek waar God en mensen elkaar ontmoeten. Johannes stelt, anders dan de andere evangelisten, de kruisiging ook niet voor

als direct samenhangend met de tempelreiniging – nu was Jezus echt te ver gegaan, nu moesten de religieuze leiders wel ingrijpen. Nee, volgens Johannes stuurt Jezus het vanaf het begin hierop aan. God en mensen weer bij elkaar brengen, dat was volgens Johannes voor Jezus zo belangrijk, dat hij daar van meet af aan alles voor wilde geven. Zelfs zijn leven. Johannes benadrukt dat Jezus het niet overkomen is, zijn gewelddadige dood, maar dat hij het er zelf op aan heeft laten komen. Dat hij niet van het leven is beroofd, maar dat hij zijn leven heeft gegeven. En dat hij vanaf het begin af aan bezig is met het geven van zichzelf.

Na dat verrassende huwelijksfeest in Kana, waar reinigingswater tot feestwijn was geworden (en eigenlijk ging het daar om de vreugdevolle verbintenis van God met de mensen) – na dat feest van trouw en liefde, dat Jezus mogelijk maakte, gaat hij met zijn leerlingen naar Jeruzalem om daar het Paasfeest te vieren. (Jezus zal in de daarop volgende jaren nog twee keer de pelgrimage naar Jeruzalem maken om er het Paasfeest bij te wonen.) Bij zijn aankomst daar in de tempel van Jeruzalem treft Jezus in de voorhoven de verkopers aan van runderen en schapen en duiven en de geldwisselaars die daar achter hun tafels zaten. De verkoop van vee voor de offerdienst was gaandeweg noodzakelijk geworden, sinds het houden van kuddes zeker in en om de stad ongebruikelijk was. Men kocht dus dieren – in plaats van ze zorgvuldig uit het eigen bestand uit te zoeken – om ze meteen daarna weer te offeren. Daarmee was de offerdienst in de meeste gevallen al een loos ritueel geworden, dat weinig meer van doen had met de oorspronkelijke betekenis van het offer, namelijk iets geven van jezelf, wat voor jou van grote waarde is. En de geldwisselaars waren onontbeerlijk in de tempel, omdat bij het voldoen van de tempelbelasting en bij het kopen van offerdieren de gangbare Romeinse en Griekse munten daar niet gebruikt mochten worden vanwege hun heidense beeldenaars. Desondanks gaat Jezus vlammend en met geweld tegen dit alles protesteren. Hij maakt een zweep van touwen, ranselt de handelaars met hun koopwaar de tempel uit en smijt de tafels van de geldwisselaars omver. Alleen tegen de duivenverkopers is hij iets vriendelijker. Duiven zijn het offer van de armen, die geen grotere dieren kunnen betalen. Tegen de duivenverkopers zegt Jezus: 'Brenge het allemaal naar buiten.' En alle verkopers en wisselaars roept hij na: 'Maak van het huis van mijn Vader geen markt, geen

handelscentrum.' Jezus heeft er vooral kritiek op, denk ik, dat het offeren verworden is tot commercie. Offeren zou geven moeten zijn, iets van jezelf, dat voor jou van waarde is en dat je geven wilt aan God uit dankbaarheid of omdat je iets goed te maken hebt. Een offer is als het goed is een geschenk, een vrije gave. Maar het offeren in de tempel is vooral kopen geworden. En dat wekt de suggestie dat ook Gods gunst en goedheid en liefde gekocht zouden kunnen worden, met een offer. Jezus reageert hier zo allergisch op, omdat hij zelf wel álles zou willen geven, om God en mensen bij elkaar te brengen.

De leerlingen van Jezus, vertelt Johannes, herinneren ze zich woorden uit Psalm 69: 'De hartstocht voor uw huis zal mij verteren.' Herinneren de leerlingen zich deze woorden wanneer ze bij de tempelreiniging aanwezig zijn en Jezus zo tekeer zien gaan? Of komen die woorden bij hen boven ná Jezus' dood, wanneer ze zijn sterven proberen te duiden? Het laatste, denk ik. Hier stuiten we op een spoortje van dat proces van betekenis geven aan Jezus' levenseinde, dat vlak na zijn dood en opstanding begon (en waar wij dus nog steeds mee doorgaan). Door de associatie met de woorden van Psalm 69 ontstaat de gedachte dat Jezus eigenlijk, uiteindelijk is gestorven aan de hartstocht voor Gods huis. Die heeft hem helemaal opgebrand, opgegeten, verteerd. Jezus heeft zich laten opbranden, uit liefde. Zijn leven is hem weliswaar ontnomen, op een gruwelijke wijze. Maar meer nog heeft hij zijn leven zelf gegeven, uit liefde voor God en mensen.

Het gesprek met de joodse leiders dat volgt op de tempelreiniging is net zo vol van misverstanden als veel gesprekken in het evangelie van Johannes. Jezus spreekt in beeldtaal, zijn woorden zijn beeldspraak, maar zijn gesprekpartners vatten zijn woorden letterlijk op. Zo is dat met Nicodemus, wanneer Jezus spreekt over 'opnieuw geboren worden' (Johannes 3). Zo is dat met de vrouw bij de bron, wanneer Jezus het heeft over 'levend water' (Johannes 4,1-30). En zo is dat hier, als Jezus het over 'de tempel' heeft. Vergelijkbare beeldspraak treffen we aan in het eerste lied in deze dienst: Zomaar een dak boven wat hoofden. Over een huis als een mens en een mens als een huis. 'Muren van huid, ramen als ogen, speurend naar hoop en dageraad.' De Judeeërs in de tempel vragen of Jezus een teken kan geven (een bewijs van volmacht kan overhandigen) dat hij deze dingen mag doen. Jezus antwoordt: 'Maak deze tempel los en in drie dagen zal ik opwekken.' Het misverstand begint er al mee, dat Jezus met 'tempel' doelt op de tempel die zijn lichaam is. Het eerste werkwoord dat hij gebruikt is ook heel dubbelzinnig. Losmaken (luô) kan zowel op een gebouw van toepassing zijn (uiteen doen vallen) als op een lichaam (tot ontbinding doen overgaan. Het kan ook verteren betekenen, net als in het psalmvers waar de leerlingen aan moeten denken! 'De hartstocht voor uw huis zal mij verteren.')

het werkwoord opwekken (egeirô) niet. De Nieuwe Bijbelvertaling geeft het, ten onrechte, met 'opbouwen' weer. Maar het betekent gewoon wakker maken, opwekken, doen opstaan. Met deze beeldspraak zegt Jezus, dat het teken waarom de Judeeërs vragen, pas aan het eind van Jezus leven gegeven zal worden. Bij zijn dood aan het kruis en zijn opstanding uit het graf.

De visie van Johannes de evangelist is dus dat de dood van Jezus alles te maken heeft met zijn hartstocht voor het huis van God als een ontmoetingsplaats van God en mensen. Van het begin af aan heeft Jezus er alles voor over om God en mensen weer bij elkaar te brengen, hen in liefde met elkaar te verbinden. Tot het uiterste wil Jezus gaan, vertelt Johannes in zijn evangelie, om de ruis in de relatie tussen God en mensen weg te nemen, aan al het oneigenlijke, afleidende gedoe in de dienst aan God een einde te maken. De hartstocht voor het huis van God als plaats waar God en mensen samen kunnen zijn, zal Jezus opbranden. Dit vuur zal hem verteren.

Het beeld 'kruisiging' hier voor in de kerk oogt als een dans. En die appelgroene vrucht, wat zien we daarin? Het kan de appel zijn waar Adam en Eva van aten, waardoor het lijden in de wereld kwam. Of een vrucht van de levensboom – het kruis wordt immers ook wel als levensboom voorgesteld. De kruisiging brengt vruchten voort die leven geven. We kunnen er ook een passievrucht in zien.

Dit beeld doet mij sterk denken aan fragmenten uit de documentairefilm *Erbarme dich*, die afgelopen week in het Filmhuis werd vertoond. Daarin zien we, onder andere, de danser Emio Gréco het lijdensverhaal dansen, op muziek van de Matthäus-Passion van Bach. Gréco danst en danst en danst tot hij erbij neervalt. Tot hij zichzelf geheel en al gegeven heeft.

Het doet mij ook denken aan de dans van de wervelende derwisjen, volgelingen van de mysticus Rumi. Het is vooral de houding van de handen. In hun dans, waarin ze volkomen in God opgaan, houden de danser de handpalm van de ene hand naar boven gericht, om Gods zegen te ontvangen. De handpalm van de andere is naar beneden gericht, om de zegen aan de aarde en de mensen door te geven. In hun dans zijn zij 'voor een tijd een plaats van God'.

Om een ontmoetingsplaats te scheppen tussen God en mensen, heeft Jezus zich geheel en al gegeven. Vanwege zijn toewijding kan zijn gruwelijke kruisdood toch ook worden weergegeven als een gracieuze dans. Gracieuze - vol schoonheid en ook vol van genade. Vanwege zijn overgave kan een zinloze executie toch worden voorgesteld als een vruchtbaar gebeuren. Vruchtbaar in het leven van velen. Ook in dat van ons.

Amen



Figuur 1: Kruisiging, Deodato Visser